

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/3 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЪ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/3 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамрокулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон

Республикаси Судьялар олий кенгаши
хузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимов Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети хузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Хайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги

Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Тахририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал:
https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА**07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ***Шоев Иззатулло Хусенович*

СУДЕБНОЕ ДЕЛО В БУХАРСКОМ ЭМИРАТЕ 7-15

Mirsoatova Sayyora Turg'unovna

KALTAMINOR MADANIYATINI DAVRIY MADANIY SANALASH MUAMMOLARI (sopol idishlar va uy-joylar misolida) 16-21

*Музаффаржон Мансуров*СОВЕТ ИТТИФОҚИ ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ТАШҚИ ТУРИЗМ
РИВОЖЛАНИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 22-32*Qodirova Ra'no Mamirjonovna*

O'ZBEKISTON SSR MAKTABLARIDA TARIX VA IJTIMOY FANLARNI O'QITILISHI (XX asrning 30-yillari) 33-38

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ*Пардаева Шаҳноза Абдинабиевна*ХЎЖАЛИК ЮРИТУВЧИ СУБЪЕКТЛАР МОЛИЯВИЙ ОҚИМЛАРИНИ БОШҚАРИШДА
СТРАТЕГИК БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИНГ РОЛИ 49-45*Камчибеков Фарход Олимжонович*ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ВА КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ЖАҲОН
ТАЖРИБАСИ 46-53*Баратов Махсудали Назиралиевич*МИКРОМОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ ЧЕТ ЭЛ ТАЖРИБАСИ ВА ИЖТИМОЙ МУАММОЛАРНИ
ҲАЛ ЭТИШДАГИ РОЛИ 54-61*Nosirov Ilkhom Abbosovich, Ermatov Ilmidin Toshmatovich*ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF THE USE OF NATURAL RESOURCES IN THE
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY OF UZBEKISTAN 62-71*Nasirxodjaeva Dilafruz Sabitxanovna, Nurboyev Jalaliddin Mamadievich*O'ZBEKISTON MAXSUS IQTISODIY ZONALARINING EKSPORT KO'RSATKICHIGA TA'SIR
ETUVCHI OMILLAR REGERESSION TAHLILI 72-78*Aliyev Maruf*

HOW TO IMPROVE THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM? 79-85

*Ачилов Уйғунжон Улуғбекович*ПЕНСИЯ ЖАМҒАРМАСИ ДАРОМАДЛАРИ ҲАЖМЛАРИГА ОМИЛЛАР ТАЪСИРИНИНГ
ЭКОНОМЕТРИК ТАҲЛИЛИ 86-92*Ashurov Maxammadjon Sotvoldievich*O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI INNOVATION MODELGA O'TISHINING AYRIM
YO'NALISHLARI 93-99*Абдуллаева Зулфия Иззатовна*МЕҲМОНХОНАЛАРНИ КЛАСТЕРЛАШ - МЕҲМОНХОНА БИЗНЕСИДА БОШҚАРУВНИНГ
САМАРАЛИ ШАКЛИ 100-106*Қурбонов Сирожиддин Қурбонович*МЕҲНАТ БОЗОРИДА ИШЧИ КУЧИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ
ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ 107-113

*Ismanov Ibroxim Nabiyeovich*MHXS MUVOFIQ KONSOLIDATSIYALANGAN MOLIVAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH
TEXNIKASI 114-126*Turobov Sherzod Alisherovich, Namozov Bekjon Bo'ron o'g'li*

TIJORAT BANKLARI FAOLIYATI TAHLILINI TASHKIL QILISH 127-133

*Bahodirov Shohruh Bahodir o'g'li*O'ZBEKISTONDA TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISHI VA UNING
MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARGA TA'SIRI 134-143**09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ***Tojaliyev Abdukosim Abdulxakimovich*

INNOVATSIYA VA IJTIMOIIY MADANIY RIVOJLANISH 144-154

*Sagduleyeva Dilbar Shuxratovna*FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARI YOSHLAR IJTIMOIIY FAOLLIGINI OSHIRISH OMILI
SIFATIDA 155-162*Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich*ATROF MUHITGA INNOVATION MUNOSOBATNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY-
FALSAFIY ASOSLARI 163-168*Xalliyev Jasurbek Iskandarovich*OGAHIIY TARIXIIY ASARLARIDA BILISH TUSHUNCHASI BILAN BOG'LIQ ERONIIY QATLAMGA
OID MA'RIFIY-FALSAFIY ISTILOHLAR 169-173**10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ***Raximjonova Dilshodaxon Abubakir qizi*

AN'ANAVIIY TERMINOLOGIYA MAKTABLARI 174-180

*Осинова Агата Викторовна*СЛОЖНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ПАДЕЖНОЙ СИСТЕМЕ РУССКОГО ЯЗЫКА УЗБЕКОЯЗЫЧНЫХ
УЧАЩИХСЯ 181-186*Ахмедова Азиза Комиловна*БАДИИЙ ОБРАЗ ТАСНИФИ, ТИПОЛОГИЯСИ ВА БАДИИЙ-ФУНКЦИОНАЛ
ХУСУСИЯТЛАРИ 187-191*Кучкарова Ҳафиза*

НЕМИС АДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ЖАНРНИНГ ЎРНИ 192-196

*Комилова Муяссар Мавжудовна*ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА РАЗВИТИЕ РУССКОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ ВОЕННОГО
АКАДЕМИЧЕСКОГО ЛИЦЕЯ ПРИ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОМ ОБУЧЕНИИ 197-203*Mirodilova Nargiza Mirvaliyevna*

THE SEMANTIC – STRUCTURAL PRIORITIES OF ICT TERMINOLOGY 204-207

Shirin Dadabayeva

COMPARATIVE SUPERSYNTACTIC INTEGRITY IN THE UZBEK AND ENGLISH

LANGUAGES 208-213

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР*Turdiyev Bexruz Sobirovich*

IBN SINONING HUQUQIY TA'LIMOTLAR RIVOJIDA QO'SHGAN HISSASI 214-220

Матчанов Фахриддин Курамбой ўғли

МАҲКУМЛАРНИ АХЛОҚАН ТУЗАТИШ ВОСИТАЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ БЎЙИЧА АЙРИМ

ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ 221-226

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ*Боборахматов Бобир Бўриевич*

ЕНГИЛ АТЛЕТИКАНИНГ ЮГУРИШ ТУРЛАРИ БЎЙИЧА КЎП ЙИЛЛИК ТИЗИМЛИ

БОШҚАРИШ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИ 227-233

Uraimov Sanjar Ro'zmatovich

BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARINING JISMONIY FAOLLIGINI BAHOLASH 234-238

Shamuratov Jasur

O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA JISMONIY TARBIYA DARS JARAYONLARINI

TAKOMILLASHTIRISHDA YANGICHA PEDAGOGIK YONDASHUV 239-243

Fedotova Kristina Anatolevna

THE SIGNIFICANCE OF INTEGRATING LANGUAGE SKILLS IN THE PROCEDURE OF THE

ENGLISH LANGUAGE TEACHING 244-250

Устойев Абдураззоқ Қурбонович

ЮҚОРИ МАЛАКАЛИ КУРАШЧИЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ЖАРАЁНИДА ПСИХОЛОГИК ҚЎЛЛАБ-

ҚУВВАТЛАШ 251-256

Ismoil Rustamov

CHOLG'U IJROCHILIGIDA DOIRA USULLARNING AHAMIYATI 257-263

Erkaboyev Oybek Muhammadjonovich

X VA XI SINF O'QUVCHILARINING JISMONIY TAYYORGARLIGINI CHAQIRUVGA QADAR

BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK-2021 TESTLARI BILAN QIYOSIY BAHOLASH 264-268

Usmanova Dilnoza Muratovna

THE ROLE OF PROJECT METHODS IN REVEALING CREATIVITY OF ENGLISH

TEACHER 269-275

Atabayeva Mavjuda Rustamovna

O'ZBEKISTON TABIIY GEOGRAFIYASINI O'QITISHDA KLASSTER METODI ORQALI TANQIDIY

FIKRLASH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH 276-282

Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi

TA'LIM KLASSTERI SHAROITIDA TA'LIM JARAYONINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA

TASHKIL QILISH VA RIVOJLANTIRISHNING METODIKASI 283-289

Salimova Shahlo Sayfulloyevna

BO'LAJAK TEXNOLOGIYA O'QITUVCHILARINI MAKTABDA PSIXOLOGIK XAVFSIZ TA'LIM MUHITINI LOYIHALASH UCHUN TAYYORLASH 290-296

Matchanova Nargiza To'liqinova

O'ZBEKISTONDA XORIJIY TALABALARNING IJTIMOY MOSLASHUV MUAMMOLARI 297-304

Erkaboyeva Feruz G'ayratovna

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYALANUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA O'YIN VA O'YINCHOQLARNING O'RNI 305-309

Bozorova Aziza Saidmurot qizi

MAKTAB O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK TA'LIM MASALALARI (boshlang'ich ta'lim misolida) 310-315

Сулайманова Дилдора Назаровна

КРЕАТИВ ТАФАККУР ТУШУНЧАСИНИНГ ФАЛСАФИЙ ВА ПЕДАГОГИК МАНБАЛАРДАГИ ТАЛҚИНИ 316-325

09.00.00 – СИЁСИЙ ФАНЛАР

Фаррух Эшмаматов Эшқобил ўғли

СИЁСИЙ МАФКУРА – ЖАМИЯТ РИВОЖИ ВА ШАХС ФАОЛИЯТИНИНГ АМАЛИЙ АҲАМИЯТИНИ БЕЛГИЛАБ БЕРУВЧИ МУҲИМ ҒОЯЛАР ТИЗИМИ СИФАТИДА 326-334

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари. -№ 5 (3)-2023.
ISSN: 2181-1342 (Online)
<https://scienceproblems.uz>

13.00.00 – Педагогика фанлари

Atabayeva Mavjuda Rustamovna

Urganch Davlat Universiteti akademik litseyi
geografiya fani o'qituvchisi

Gmail: atabayevamavjuda@gmail.com

Email: mavjuda30@rambler.ru

(+998999468758)

O'ZBEKISTON TABIIY GEOGRAFIYASINI O'QITISHDA KLASSTER METODI ORQALI TANQIDIY FIKRLASH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston tabiiy geografiyasini o'qitishda klaster metodidan foydalanish orqali tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, pedagogik texnologiya, klaster metodi, interfaol metod, ta'lim, tanqidiy fikrlash, klasterli topshiriq.

Atabayeva Mavjuda Rustamovna

Urgench State University Academic lyceum geography teacher

FORMATION OF CRITICAL THINKING SKILLS THROUGH CLUSTER METHOD IN TEACHING NATURAL GEOGRAPHY OF UZBEKISTAN

Abstract. This article discusses the formation of critical thinking skills by using the cluster method in the teaching of the natural geography of Uzbekistan.

Keywords: Innovation, pedagogical technology, cluster method, interactive method, education, critical thinking, cluster assignment.

Атабаева Мавжуда Рустамовна

Учитель географии академического лицея
Ургенчского Государственного Университета

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ С ПОМОЩЬЮ КЛАСТЕРНОГО МЕТОДИКА В ПРЕПОДАВАНИИ ЕСТЕСТВЕННОЙ ГЕОГРАФИИ УЗБЕКИСТАНА

Аннотация: В данной статье рассматривается формирование навыков критического мышления с помощью кластерного метода в обучении естественной географии Узбекистана.

Ключевые слова: Инновация, педагогическая технология, кластерный метод, интерактивный метод, обучение, критическое мышление, кластерное задание.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3SI3Y2023N39>

Kirish. Zamonaviy ta'limning eng muhim talablaridan biri- qisqa muddatda ortiqcha kuch sarflamasdan, ya'ni o'quvchilarning mustaqil izlanishga jalb qilgan holda yuqori natijaga erishish va mamlakat tayanchi bo'lgan yetuk kadrlarni yetkazib berishdan iboratdir. Ayniqsa ta'lim jarayoni davomida o'quvchilarda har tomonlama erkin fikr va mulohazalarni shakllantirish uchun ta'lim jarayoni maqsadi butunlay shaxsga yo'naltirilmog'i lozim. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim o'quvchi shaxsidagi mustaqillik, tashabbuskorlik, ijodiylikni his etish kabi sifatlarni tarbiyalaydi. [2, 86-87-b].

Bunday natojalarga erishish uchun bugun ta'limi eng rivojlangan mamlakatlar andozalariga murojaat qilmoqdamiz, qolaversa ta'limning eng zamonaviy texnologiyalaridan biri bo'lgan "klaster" metodidan foydalanish orqali o'quvchi dunyoqarashi o'sib rivojlanishiga juda katta yordam beradi. Yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev yoshlarga yaratilgan imkoniyatlar to'g'risida shunday deganlar "Yoshlarimizni mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz" (2;14-bet)

Shunday ekan har bir sohada jumladan, geografiya fani o'qituvchilarining ham o'ziga xos xususiyatlari bo'lib, bugungi kunda barcha fanlarda bo'lgani kabi geografiya ta'limi sohasida yangiliklar talaygina. Bu islohatlardan boxabar bo'lish har bir bo'lg'usi kadrning vazifasidir. Ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarning "Klaster" usulini qo'llash asosida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish asosidagi bilim va ko'nikmalarini shakllantirish muammosi pedagogika va geografiya o'qitish metodikasi sohasining dolzarb masalasi sanaladi.

Asosiy qism. Zamonaviy ta'limni tashkil etishga qo'yiladigan muhim talablardan biri ortiqcha ruhiy va jismoniy kuch sarf etmay qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishishdir. Bugungi kunda rivojlangan mamlakatlarda o'quvchilarning o'quv va ijodkorliklarini oshiruvchi, ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini kafolatlovchi pedagogic texnologiyalarni qo'llashga doir katta tajriba to'plangan bo'lib, bu tajriba asosini interfaol metodlar tashkil etmoqda.

"Texnologiya" so'zi yunoncha bo'lib, "texne"-mahorat, san'at, "logos"-ta'limot ma'nolarini bildiradi.(8;46-bet) "Interfaol" tushunchasi ingliz tilida "interakt" (rus tilida "interaktiv") shaklida ifodalanib, lug'aviy nuqtai nazardan "inter"- o'zaro, ikki taraflama, "akt"- harakat qilmoq, ish ko'rmoq kabi ma'nolarni anglatadi. (6;18-bet) Interfaol usullardagi darslar o'quvchini ijodiy fikrlashga, olingan axborotlarni o'zaro faollikda hal etishga, o'z fikrini erkin bayon etishga, tashabbuskorlikka, guruhlarda masalalar echimini topishga, hamkorlik, hamjihatlikda ish yuritishga, fikrni mantiqan yozma ravishda bayon etishga chorlaydi. Ta'lim-tarbiyaning an'anaviy usulida o'quvchilarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, interfaol texnologiyalar ularni ushbu jarayonning faol ishtirokchisiga aylantiradi.

O'qituvchi bu jarayonda shaxsning «rivojlanishi», «shakllanishi», «bilim olishi» va «tarbiyalanishi»ga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo'naltiruvchilik vazifasini bajaradi. [9; 38-bet]. Ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilar asosiy faoliyatda bo'lganligi uchun oliy o'quv yurtlarida davr talabiga javob beradigan yuqori malakali kasb egalarini tayyorlashda pedagogik texnologiyalar va pedagogic mahoratga oid bilim, tajriba va interfaol metodlar ularning bilimli, etuk malakaga ega bo'lishlarini ta'minlaydi. Bu metodlarning o'ziga xosligi shundan iboratki, ular faqat pedagog va o'quvchilarning birgalikda faoliyat ko'rsatishi orqali amalga oshadi.

Bunday pedagogik hamkorlik jarayoni o'ziga xos xususiyatga ega bo'lib, ularga quyidagilar kiradi:

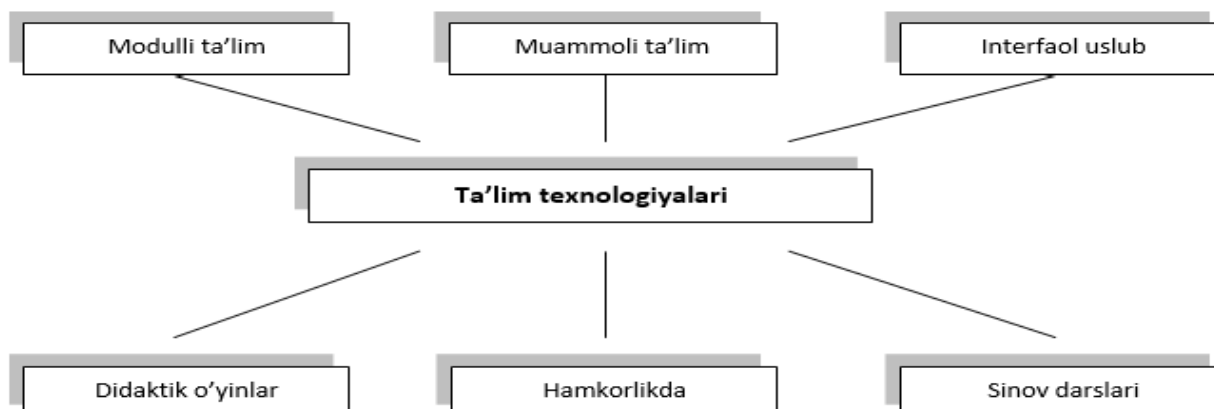
- o'quvchining dars davomida befarq bo'lmasligi, mustaqil fikrlash, ijod etish va izlanishga majbur etish;
- o'quvchilarni o'quv jarayonida bilimga bo'lgan qiziqishlarini doimiy ravishda bo'lishini ta'minlash;
- o'quvchining bilimga bo'lgan qiziqishini mustaqil ravishda har bir masalaga ijobiy yondashgan holda kuchaytirish;
- pedagog va o'quvchining hamisha hamkorlikdagi faoliyatining tashkil etilishi.

So'nggi yillarda o'zbek olimlari tomonidan ham ta'lim-tarbiya texnologiyasi nazariyasiga oid bir qator maqola, risola va qo'llanmalar yaratildi. Xususan, pedagog olim M.Ochilov mazkur iborani «Pedagogik texnologiya-tizimli, texnologik yondashuvlar asosida ta'lim-tarbiya shakllarini qulaylashtirish, natijasini kafolatlash va ob'ektiv baholash uchun inson salohiyati hamda texnik vositalarning o'zaro ta'sirini inobatga olib, ta'lim-tarbiya maqsadlarini oydinlashtirib, o'qitish va bilim o'zlashtirish jarayonlarida qo'llanadigan usul va metodlar majmuidir» deya sharhlay [8;51-bet], N.Saidahmedov esa quyidagicha: "Pedagogik texnologiya bu o'qituvchi (tarbiyachi) tomonidan o'qitish (tarbiya) vositalari yordamida o'quvchilarga ta'sir ko'rsatish va bu faoliyat mahsuli sifatida ularda oldindan belgilab olingan shaxs sifatlarini shakllantirish jarayoni", - degan ta'rifni beradi.

Bizning fikrimizcha, pedagogik texnologiyaning eng asosiy negizi – bu o'qituvchi va o'quvchining belgilangan maqsaddan kafolotlangan natijaga erishishda qo'llaniladigan har bir ta'lim-tarbiya texnologiyasi o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida hamkorlik faoliyatini tashkil etib, har ikkalasi ijobiy natijaga erishsa, o'quv jarayonida o'quvchilar mustaqil fikrlash, izlanish, tahlil etish, o'zlari xulosa qilish, o'zlariga, guruhga, guruh esa ularga baho berish imkoni tug'lsa, o'qituvchi esa ularning bunday faoliyatlari uchun imkoniyat va sharoit yarata olsa, ana shu o'qitish jarayonining asosi hisoblanadi. Har bir dars, mavzu, o'quv predmetining o'ziga xos texnologiyasi bor, ya'ni o'quv jarayonidagi pedagogik texnologiya - bu yakka tartibdagi jarayon bo'lib, u o'quvchining ehtiyojidan kelib chiqqan holda bir maqsadga yo'naltirilgan, oldindan loyihalashtirilgan va kafolatlangan natija berishga qaratilgan pedagogik jarayondir. O'qituvchi tomonidan har bir darsni yaxlit holatda ko'ra bilish va uni tasavvur etishi uchun bo'lajak dars jarayonini loyihalashtirib olish kerak. Bunda o'qituvchiga u tomonidan bo'lajak darsning texnologik xaritasini tuzib olishi katta ahamiyatga egadir. Chunki darsning texnologik xaritasi har bir mavzu, har bir dars uchun o'qitilayotgan predmet, fanning xususiyatidan, o'quvchilarning imkoniyati va ehtiyojidan kelib chiqqan holda tuziladi. [10;33-bet].

XX asrning 50-yillarida audiovizual vositalarning yaratilishi hamda ular xizmatidan foydalanish «ta'lim texnologiyasi»ning yo'nalishini belgilab beruvchi omildir deya baholandi [9;70-bet]. Ushbu bosqichda asosiy e'tibor texnik vositalardan samarali foydalanish hisobiga amalga oshirilishi, ularning imkoniyatlarini kengaytirish, axborot sig'imini va ularni uzatishni takomillashtirish va individual ta'lim-tarbiyani yo'lga qo'yish kabi masalalarning ijobiy hal etilishiga qaratildi. O'tgan asrning 60-yillarida ta'lim-tarbiya faoliyatini avvaldan puxta ishlab chiqilgan dastur g'oyalariga muvofiq tashkil etish tashabbusi ko'tarildi. Dasturlashtirilgan ta'lim o'quvchi yoki boshlang'ich ta'lim o'quvchilariga muayyan bilimlarni qismlarga bo'lib taqdim etilishi asosida boshlang'ich ta'lim darslarini tashkil etishni nazarda tutadi. Barcha ta'lim yo'nalishlari qatorida geografiya darslarini shunday tashkil etish kerakki, unda o'qituvchi faqat mavzuni ifodalovchi, o'quvchilar esa tinglovchi bo'lib qolmasliklari kerak, ya'ni o'rganilayotgan manbaga nisbatan o'quvchida tanqidiy fikrlash ko'nikmasi shakllantirishi

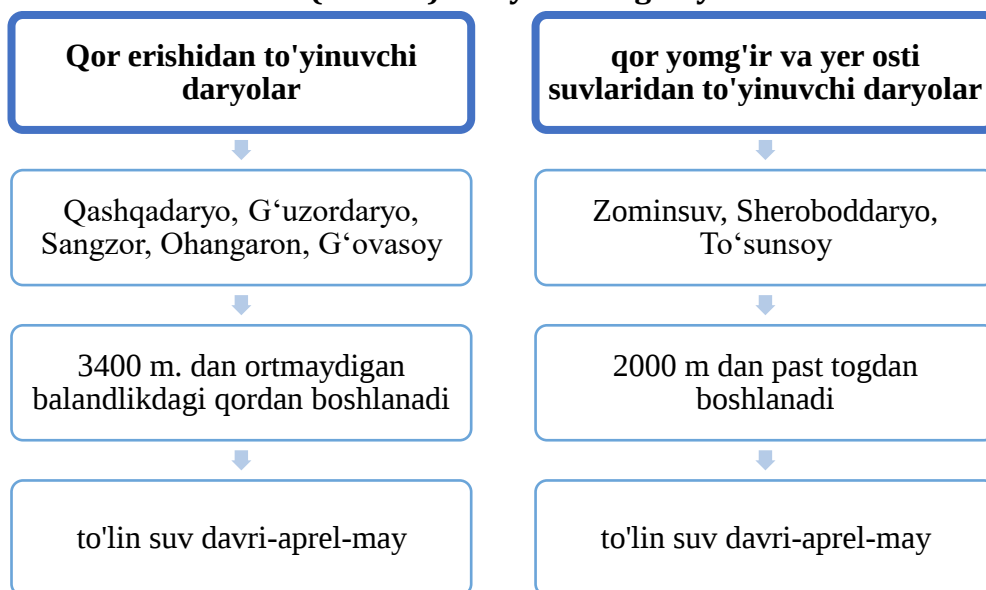
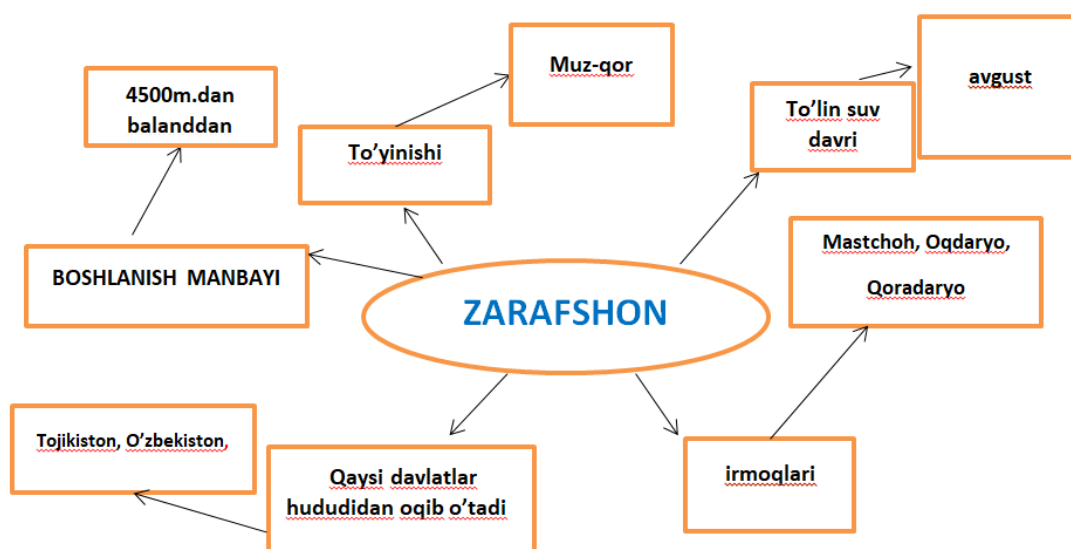
kerak. Zamonaviy dars jarayonlarida o'quvchilarning mustaqil, erkin fikr bildirishiga imkon berish, ijodiy faoliyatini rivojlantirish uchun ta'limning turli metodlardan foydalanish, o'quvchilarda kreativlikka yo'l berish, o'quvchilarning zehniini uyg'otadigan, faollashtiradigan metodlarni ta'lim jarayoniga tadbqiq qilinishi kerak.

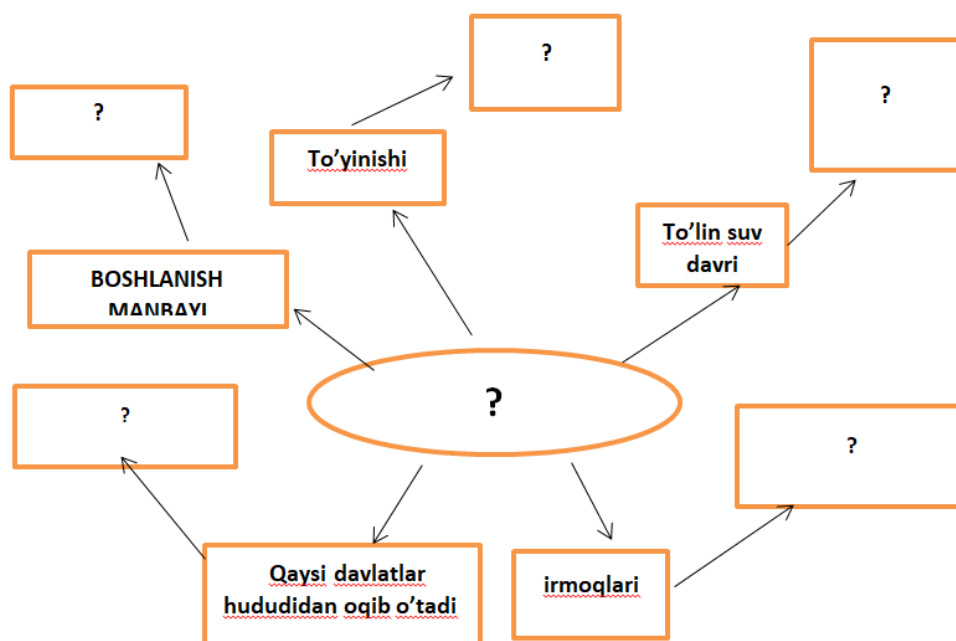
(1-rasm). Ta'lim texnologiyalari.

Ushbu chizmada aks ettirilganidek ta'limni har qanday holda samarali tashkil qilishda turli usul va texnologiyalarni qo'llash orqali juda katta natijaga erishish mumkin. Xususan, "O'zbekiston tabiiy geografiyasi" kursini o'qitishda o'quvchilarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda klaster metodidan foydalanish juda katta qulaylik tug'diradi. O'lkani har bir manbalarini o'rganishda turli murakkablikdagi klasterlardan foydalanish dars jarayonida o'quvchini tinmay fikrlashga o'rgatadi, ayniqsa fikrlar to'qnashuvi yuzaga kelishi oqibatida sinfda tanqidiy fikrlash muhiti paydo bo'ladi, o'lka haqidagi bilim manbalarni mustahkam o'rganishda manbalarni klaster topshirig'i sifatida berilishi maqsadga muvofiq. Masalan, O'zbekistonning geografik o'rni o'quvchilarni kichik guruhlariga ajratgan holda orqali o'rganilsa, O'zbekiston ichki suvlari klaster usuli o'rganilishi mumkin, bunda klaster chizmalari topshiriqlardan foydalanish yuqori samara beradi. Biz o'rganayotgan O'zbekiston tabiiy geografiyasi kursida "O'zbekiston ichki suvlari va suv resurslari" mavzusini oqitishda foydalaniladigan turli murakkablikdagi klasterlar quyidagicha beriladi:

(2-rasm). Daryolarning to'yinishi klasteri.**(3-rasm). Daryolarning to'yinishi klasteri****(4-rasm). Zarafshon daryosi klasteri.**

Bundan tashqari mavzuga oid topshiriqlarni ham klaster ko'rinishida quyidagicha berish mumkin: Matndagi manbalardan foydalanib O'zbekiston daryolarini quyidagi klasterga joylashtiring.

(5-rasm.) Zarafshon daryosi topshiriqli klasteri.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, yangi pedagogik texnologiya - xususan, klaster metodi o'quvchiga ta'lim jarayonining faol ishtirokchisi, o'qituvchiga esa shu jarayonning tashkilotchisi, boshqaruvchisi sifatida qarashni talab etadi. Dars jarayonida o'quvchi faol ishlovchi shaxs bo'lib, u butun mashg'ulot jarayonida egallangan bilimlarini xotirada tiklaydi, uni qisman yangi sharoitlarda qo'llaydi, aqliy faoliyat usullarini bajarib, ma'lumdan noma'lumga yoki aksincha, noma'lumdan ma'lumga qarab boradi, ayniqsa kundalik hayotda har qanday vaziyatda tanqidiy fikrlash orqali kerakli bilim va tushunchaga ega bo'lishga yordam beradi. Klaster metodining ahamiyati o'quvchini mustaqil fikrlashga, mustaqil ishlashga o'rgatish, har bir fikrga tanqidiy nuqtai nazardan yondoshish, har qanday holda ham bilim olishga qiziqish va ehtiyoj uyg'otishdan iborat.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 24-yanvardagi Oliy Majlisga qilgan Murojaatnomasi.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent-"O'zbekiston"-2016y. B 14
3. Abdiyeva Z.A. Geografiya fanida noan'anaviy dars usullaridan foydalanish. -Navoiy., 2003. - 108 b.
4. Vahobov H., Zaynutdinov A. Geografiya o'qitish metodikasi. 1-qism Ma'ruzalar matni. -T.: Universitet, 2000.
5. Ro'ziyeva D., Usmonboeva M., Xoliqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati vaqo'llanilishi. T.: TDPU, 2013.
6. Hayitov A., Boymurodov N. Ta'limda noan'anaviy darslar va interfaol usullaridan foydalanish. -T.: Yangi asr avlodi, 2006.
7. Vahobov H., Zaynutdinov A. Geografiya o'qitish metodikasi. 2-qism Ma'ruzalar matni. -T.: Universitet, 2000.
8. J.G'.Yo'ldoshev. S.A.Usmonov "Pedagogik texnologiya asoslari". T.: O'qituvchi, 2004.

9. R.Mavlonova, O.To'raeva, K.Xoliqberganov. Pedagogika. T.: O'qituvchi, 2001.
10. O'.Q.Tolipov, M.Usmonboeva. Pedagogik texnologiyalarning tanqidiy asoslari. –T.: Fan, 2006.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3 (3)-2023 йил

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатида олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).